

VOJENSKO-HISTORICKÁ ČÁST

ČTVRTÝ DRITIVÝ ÚDER

Porážka finských vojsk v Karelii v červnu a červenci roku 1944

Kapitán Čestmír Luňáček

Během roku 1943 dosáhla sovětská vojska mohutného přelomu ve vedení války. V mnoha skvělých bitvách definitivně vyrvala nepříteli strategickou iniciativu, upevnila vlastní převahu, způsobila nacistickým vojskům nenahraditelné ztráty a donutila německé vrchní velitelství k defensivnímu vedení boje na celé frontě.

Vítězství sovětských vojsk v tomto roce dalo předpoklady pro stanovení dalších strategických cílů. Tyto cíle stanovil na sklonku roku 1943 J. V. Stalin. Jejich obsahem bylo: pokračovat v ničení hlavních sil nepřítelů, očistit celé území SSSR od německých okupantů, osvobodit porobené národy Evropy od fašistického jha a dokončit vojenskou porážku Německa. Tyto cíle pak znovu citoval ve svém rozkaze „Ozbrojeným silám SSSR“ k 1. máji 1944, v době, kdy probíhaly již mohutné operace směřující ke splnění těchto cílů, v době příprav k nastávající letní kampani sovětských vojsk.

Dané strategické cíle z roku 1943 plně ovlivňovaly a dávaly ráz mohutným operacím sovětských frontů, zahájeným počátkem roku 1944. Cílem těchto operací v celku bylo zničení německého strategického uskupení a rychlý manévr sovětských vojsk na západ na německé hranice. K dosažení tohoto strategického zámyslu byl vypracován velkorysý, geniální plán deseti drtivých úderů. Každý z těchto úderů byl dílčím úkolem v rámci celého strategického plánu. Z toho vyplývá, že všechny údery byly navzájem spjaty jednotou strategického záměru.

Vypracování a plnění tohoto strategického plánu bylo provedeno v době, kdy SSSR nesl celou tíhu války sám, v době, kdy západní imperialisté úmyslně odkládali otázku vytvoření druhé fronty v Evropě. Německé vrchní velitelství mohlo proto soustředit většinu svých jednotek na frontě proti SSSR. Z celkového počtu 376 divisí, kterými v té době německé vrchní velitelství disponovalo, bylo jich na frontě proti Sovětskému svazu 257. Z toho bylo 207 divisí německých a 50 divisí satelitních států. Z počtu 32 tankových divisí bojovalo na východní frontě 25 tankových divisí.

Z této skutečnosti vyplývá úžasná velikost strategického plánu sovětského hlavního velitelství, že v době, kdy celá obrovská síla německých fašistů byla vržena na frontu proti SSSR, sovětská vojska sama bez cizí pomoci připravovala drtivou porážku za porážkou fašistickým okupantům.

Jedním z těchto úderů stanovených strategickým plánem byl úder sovětských vojsk na Karelské šíji a v Karelii. Podmínky pro zahájení tohoto úderu byly vytvořeny po porážkách a rozdrčení německých vojsk v předcházejících operacích. Byl to především první úder provedený v lednu a únoru 1944 v prostoru Leningrad a Novgorod. Nástupem sovětských vojsk na Karelské šíji a v Karelii bylo zahájeno letní tažení sovětských vojsk v roce 1944.

Strategický plán německého vrchního velitelství připisoval veliký význam obraně na Karelské šíji a v Karelii. Tyto prostory znamenaly pro

fašistické velení důležité nástupové prostory do leningradské oblasti a do severních oblastí SSSR vůbec. Další význam vyplýval ze zeměpisné polohy Finska, jehož hranice se SSSR jsou delší než 1000 km. Tyto skutečnosti pak německé vrchní velitelství plně vzalo v úvahu a plně s nimi počítalo. Počítalo s tím, že využije-li ideální možnosti obrany na Karelské šíji a v Karelii, bude schopno minimálním počtem sil poutat velké síly sovětských vojsk. Pevnou obranou pak udrží nástupové prostory a důležité přístavy na Karelské šíji, čímž ztíží činnost baltického flotu. Proto více než dva a půl roku za spolupráce německých odborníků budovala finská armáda na čáře dosažené v roce 1941 obranu.

Čtvrtý stalinský úder se stal věčným pomníkem slávy a bojového mistrovství vojsk leningradského a karelského frontu a vojenských námořníků baltického flotu, oněžské a ладоžské válečné flotily. Strategický význam tohoto červnového a červencového úderu byl dalekosáhlý. Úspěšným provedením obou jeho operací bylo rozdrčeno finské strategické uskupení, dále pak Finsko jako jeden z nejdůležitějších satelitů fašistického Německa dostalo se do svízelné a kritické situace. Nebylo s to dále pokračovat ve válce. Za dva a půl měsíce po ukončení operací v Karelii bylo nuceno upustit od války proti SSSR. Vítězství vojsk leningradského a karelského frontu zajistilo úplně bezpečný týl baltického flotu, byla osvobozena větší část Karelo-finské sovětské republiky a byly vytvořeny podmínky pro úderý sovětských vojsk do Pobaltí a na severním úseku sovětsko-německé fronty.

Ráz nepřátelské obrany

Během prosince 1941 obsadila německo-finská vojska po obrovských ztrátách velikou část Karelo-finské sovětské republiky i s jejím hlavním městem Petrozavodskem. Na Karelské šíji se zmocnila přibližně čáry starých státních hranic sovětsko-finských z roku 1939, vzdálených pouhých 30 km od Leningradu. Na kandalažském a murmanském směru podařilo se finským vojskům v součinnosti s 20. německou laponskou armádou dosáhnout Kirovské železnice a přetít ji. Další postup fašistů tu byl zastaven a sovětská i finsko-německá vojska přešla do obrany.

V prostoru mezi Ladožským jezerem a Finským zálivem operovala finská jižní armáda složená z 3. a 4. armádního sboru a ze dvou pluků dělostřelectva pobřežní obrany. Tyto oba sbory obsadily první pásmo obrany. Celkem měly oba sbory tři pěší divise a jednu pěší brigádu. Kromě toho od druhého pásma obrany až po Vyborg umístil štáb jižní skupiny své zálohy v síle dvou pěších divisí, obrněné divise Lagus a jezdecké brigády. Na Karelské šíji měl nepřítel celkem pět pěších divisí, jednu obrněnou divisi, jednu pěší a jednu jezdeckou brigádu a dva pluky dělostřelectva pobřežní obrany.

V Karelii byla v obraně finská karelská armáda. Ta byla rozdělena na dvě skupiny, na maselskou a na oloněckou skupinu. Maselská skupina přehrazovala medvěžegorský směr s dvěma pěšími divisemi a jednou pěší brigádou v prvním sledu.

Pobřeží Ladožského a Oněžského jezera bránily dvě brigády pobřežní obrany.

Povodí Sviru po celé jeho délce přehrazovala oloněcká skupina v síle tří pěších divisí a jedné samostatné pěší brigády.

V záloze karelské armády byly dvě pěší divise a jedna pěší brigáda. V Karelii měli Finové celkem sedm pěších divisí, tři pěší brigády a dvě brigády pobřežní obrany. Mimo to ve Finském zálivu operovalo finské

válečné loďstvo, na Oněžském i na Ladožském jezeře pak působily slabé námořní flotily.

Jak již bylo uvedeno, více než dva a půl roku opevňovali Finové dosazenou čáru. K pochopení těžkostí a zvláštností operací čtvrtého úderu je nutné tuto obranu v hrubých rysech rozebrat. Na Karelské šíji dosahovala obrana hloubky 90 km (od Běloostrova po Vyborg), těžiště této obrany spočívalo na přehrazení vyborgského operačního směru. Celá obrana Karelské šíje byla učeněna do tří obranných pásem kromě opevněného vnějšího obvodu pevnosti a přístavu Vyborg (viz obr. 1).

První pásmo obrany bylo budováno v přímém dotyku s vojsky leningradského frontu. Celková jeho šířka byla 90 km, hloubka 2,5 až 3 km. Jeho přední okraj probíhal na čáře podél řeky Sestra přes St. Běloostrov, Mustalovo, dále pak po zadním okraji Lembalovského jezera, podél řeky Vijsi-joki a levým křídlem se přimyká k pobřeží Ladožského jezera. Při budování tohoto pásma využili Finové plně terénních výhod. V západní části to bylo plně využití lesů, bažin a rozečkanosti terénu, ve středu obranného pásma pak opět terénní rozečkanost a výhod, které jim skýtalo množství dominant, ve východní části pak množství lesů a hlavně bažin táhnoucích se až k pobřeží Ladožského jezera. Základem obrany prvního pásma byly uzly obrany a opěrné body rozložené na takticky důležitých směrech a v osadách. Každý uzel obrany se skládal z několika opěrných bodů. Mezi jednotlivými opěrnými body byly vykopány 1 až 2 zákopy, před něž byla plánována dělostřelecká, minometná a kulometná palba. Většina opěrných bodů byla upravena ke kruhové obraně. V opěrných bodech i v uzlech obrany byla vybudována hustá síť zákopů a spojovacích zákopů s dostatečným počtem střelišť pro pěchotní zbraně. Opěrné body pak byly zabezpečeny mnohastěnnými souvislými zátarasy v několika řadách na důležitých směrech do celé hloubky obrany (1,5 až 2 km). Hlavní obranné postavení se skládalo z několika zákopových pásů vybudovaných na plný profil. Za druhým byly umístěny zálohy rot. Na hlavním obranném postavení byla většina opěrných bodů (vzhledem k celému prvnímu pásmu obrany) 400 až 700 m od druhého zákopu byl vybudován třetí zákop k umístění pracovních záloh. Za třetím zákopem vybudovali Finové čtvrtý zákop. Jeho význam byl v tom, že sloužil jako východiště protiútoků taktickým zálohám. V hloubce 1,5 až 3 km od předního okraje byla vybudována palebná postavení pro dělostřelectvo. Protitankové zbraně byly umístěny mezi 1. a 2. zákopem v dobře vybudovaných stanovištích. Před předním okrajem prvního pásma obrany byl vybudován souvislý třístěnný zátaras ve třech až pěti řadách. Co se týká opevnění v opěrných bodech, bylo tu vybudováno množství různých palebných srubů lehkého nebo středního typu. Největší byl opevněn 1. a 2. zákop. Význam prvního pásma obrany záležel v tom, že přehrazoval přístupy k druhému pásmu obrany, které plnilo úkol hlavního pásma obrany.

Druhé pásmo obrany (hlavní pásmo obrany) bylo vzdáleno 20 až 30 km od prvního pásma obrany. Jeho šířka byla 100 km. Probíhalo na čáře Mjatsjakjulja, Suchakjulja, Kuterselkja, Kivennapa, na jih od Rautu a na východě se přimykalo k jižnímu břehu Suvanto-järvi. I při budování tohoto pásma využili Finové všech výhod, které jim skýtá terén. Nejsilnější byly opevněny opěrné body opřené o dominanty v prostorech Kuterselkja, Kot-selkja, Kivennapa, dále pak na křižovatkách důležitých cest a v osadách. Opěrné body druhého pásma mimo střeliště pro pěchotní zbraně v zákopovém systému byly silně nasyceny železobetonovými objekty nejrozličnějších typů. Na celém druhém pásmu obrany bylo okolo 960 těchto železobetonových

vých objektů. V prostoru Tilima bylo 43 těchto objektů na 1 km. Z toho: 2 dělostřelecko-kulometné objekty, 10 pevnůstek s pancéřovými kupolemi, 1 pozorovatelná, 25 úkrytů, 4 odkryté dělostřelecké železobetonové plošiny a 1 odkrytá kulometná železobetonová plošina.

Velmi pečlivě byla připravena protitanková obrana druhého pásma. Bylo využito veškerých přirozených protitankových překážek (jezer, močálů atd.). Kromě minových polí jak před předním okrajem, tak i v hloubce použili Finové jako protitankových zátarasů žulových hranolů vzdálených od sebe na 3 m a stavěných až v pěti řadách. Byly nesterpně vysoké, zpravidla od 1,2 do 1,5 m, proto, aby se ztížilo jejich odstraňování. Zátarasy byly stavěny tak, aby před ně mohla být vedena co nejsilnější boční nebo šikmá palba. Podstatou druhého pásma obrany byl systém trvalých opevnění stálého typu.

Třetí pásmo obrany (bývalá Mannerheimova linie), opět jako obě předešlá pásma, přehrazovalo všechny nejdůležitější komunikace a směry. Celková šířka tohoto pásma dosahovala 160 km. Přední okraj procházel po východním břehu jezera Kupinolam-järvi, přehrazoval defilé mezi tímto jezerem a jezerem Kuolam-järvi, dále pak probíhal na čáře podél Summa k jezeru Muola-järvi, pak na Muolu podél severozápadního břehu Jarur-jappa-järvi, přes defilé mezi tímto jezerem a jezerem Vuoksi-järvi, podél tohoto jezera a jezera Suvanto-järvi, tamodtud až na pobřeží Ladožského jezera. I tam byly vybudovány mohutné opěrné body na všech důležitých směrech. Finové tam částečně využili starých zničených opevnění bývalé Mannerheimovy linie. Obrana tohoto pásma co do ženijního vybudování i co do kvantity paleb byla proti prvnímu i druhému pásmu slabší.

Kromě těchto tří obranných pásem opevnili Finové i vnější obvod Vyborgu. Hlavní část opevněného rajonu v prostoru Vyborg opírala se o jižní a jihovýchodní okraje města. Dále zahrnoval vyborgský opevněný rajon obě vyborgská předměstí Korjalu a Tammigno.

Jak je vidět, přehrazovala finská obrana Karelské šíje přístupy podél železnice, dálnice a silnic směrem na Vyborg. Nepřítel byl poučen válkou z r. 1939 až 1940, proto vybudoval tentokrát hlubokou, na sledy členěnou obranu s množstvím železobetonových opevnění.

S obdobným systémem a kvalitou obrany setkáváme se i v Karelii. Tam byl nejsilněji opevněn prostor mezi Ladožským a Oněžským jezerem. Finská obrana byla tam učeněna do šesti obranných pásem s řadou mezilehlých postavení. Nejsilněji bylo opevněno první pásmo obrany na čáře Koromislova, Karoviči, Svirstroj, povodí Sviru až po Ladožské jezero. Neméně silná byla i obrana v prostoru mezi jezerem Seg-järvi a Oněga přecházející v prostoru Medvěžegorsk v silný opevněný rajon (viz obr. 2).

Terén jak v Karelii, tak i na Karelské šíji dával příznivé podmínky pro vytvoření pevné obrany. Celým územím protéká množství dravých říček, širokých řek, celý prostor jak na Karelské šíji, tak v Karelii je poset množstvím hlubokých jezer spojených navzájem vodními kanály, které tu nahrazují citelný nedostatek suchých a pevných komunikací. Mimo to celé území je zaplněno množstvím velikých balvanů a strmých skalisk, velkých, těžko prostupných lesů, nepřekročitelných močálů, je silně rozekláno širokými a hlubokými roklami a na druhé straně je tam dostatek dominant.

Tyto všechny vlastnosti dávaly finskému velení nejprůzračnější podmínky pro obranu a na druhé straně poskytovaly řadu vážných nevýhod sovětským vojskům.

Celé území svými překážkami omezuje možnosti manévru v útočném boji, klade veliké požadavky na organisaci součinnosti, omezuje boj často na velmi úzké prostory (mezi lesy, jezery, močály atd.).

Plán a průběh operace

Hlavním cílem čtvrtého úderu bylo vyřadit Finsko z války. Ke splnění tohoto cíle zamýšlelo sovětské hlavní velitelství připravit a provést dvě operace časově podniknuté za sebou dvěma fronty; a to operaci vyborgskou a operaci svirsko-petrozavodskou. Vyborgskou operaci měla provést vojska leningradského frontu pod vedením generála armády Govorova. Vojska leningradského frontu měla prolomit celou hloubku prvního pásma obrany s hlavním úderem na směr St. Běloostrov, Kivennapa a pomocným úderem podél železnice Běloostrov, Terijoki. Vojskům na směr hlavního úderu velel generál Gusjev. Vojska, která měla útočit na pravém křídle, měla rychle rozšiřovat průlom a tak svinovat finskou obranu. Podle plánu operace měla vojska na hlavním úderu prolomit ke konci druhého dne finskou obranu do hloubky 15 km, třetího, maximálně čtvrtého dne operace měla tato vojska zároveň již s pravokřídelními jednotkami zahájit boj o druhé pásmo obrany. Po průlomu prvního pásma obrany zamýšlelo sovětské velení přenést hlavní úder doleva ve směr Kuterselkja, Summa, prolomit druhé pásmo obrany a třetí pásmo obrany a pevnost Vyborg osvobodit z chodu. Po pádu Vyborgu a po rozdrčení finských sil na Karelské šíji měla být zahájena svirsko-petrozavodská operace. Zámysl sovětského velení byl tento: Vojska karelské fronty v těsné součinnosti s ladožskou a oněžskou válečnou flotilou měla zasadit hlavní úder svým levým křídlem podél pobřeží Ladožského jezera ve všeobecném směru na Olonec a Piktjarantu. Po dobytí Olonce měla část sil změnit směr na sever s cílem útočit na směr jezero Sjam a přetít železnici Petrozavodsk, Suo-järvi. Sovětská vojska mezi Oněžským jezerem a Svirstrojem měla likvidovat nepřátelské předmostí na levém břehu řeky Sviru. Tyto jednotky měly útočit dvěma údery, jedním podél pobřeží Oněžského jezera, druhým podél trati Podporožje, Petrozavodsk a oba se měly sbíhat v prostoru Petrozavodsk. Vojska na sever od Oněžského jezera měla současně s vojsky z prostoru Svir útočit ve směr na Medvěžegorsk, pak útočit hlavními silami podél železnice ve směr na Petrozavodsk, částí sil však měla rozvíjet útok dále na západ. Tímto způsobem měla být rozdělena fronta a zabezpečena činnost těch vojsk, která měla likvidovat petrozavodské uskupení ze severu.

Nemalá úloha v obou operacích připadala baltickému válečnému loďstvu a námořnictvu obou jezerních flotil. Jimi měly být zabezpečeny boky útočících vojsk a vysazen výsadek do důležitých prostorů.

*
*

Operace směřující k průlomu hluboko členěné obrany opevněného prostoru v lesnatém a bažinatém terénu vyžadovaly zvláště pečlivě provedené přípravy. K tomu bylo třeba: především utajit provedení a veškeré přípravy na operace, dokonale prozkoumat nepřátelskou obranu v celé její hloubce, zabezpečit dokonalou součinnost všech druhů vojsk na všech stupních, zabezpečit nepřetržité a rychlé tempo útoku, zkrátit přestávky mezi průlomy jednotlivých pásem na nejmenší míru. Vycvičit vojska v útoku

na trvalé objekty obrany, v manévru v lesnatém a bažinatém terénu a v úzkých koridorech mezi jezery.

Štáby frontů a štáby vyšších jednotek vypracovaly dopodrobna plány zabezpečující utajení operací. Do poslední chvíle byl na předním okraji zachován původní stav, průzkum a palby byly prováděny v dosavadní intenzitě. Byla organisována pořádková a regulační služba zkušených důstojníků s úkolem na všech přísunových komunikacích zabezpečovat utajení. Návčivky vojsk byly prováděny v prostorech soustředění vzdálených přes 100 km od předního okraje. Bylo dbáno na přísné utajení velitelsko-štábních prací v terénu (velitelský průzkum a součinnost). Jednotlivé skupiny důstojníků odjížděly v noci do svých prostorů, ve dne provedly průzkum nebo organisaci součinnosti a následujícího dne v noci se vracely zpět. Přesuny vyšších jednotek k pásmu průlomu byly provedeny před samým zahájením ofensivy (jednotky v dotyku byly vystřídány až poslední noc a bojové zajištění až v noci před útokem). Opatření sovětského velení pro utajení mělo úspěch, finský štáb na Karelské šíji neměl ani potuchy o chystané ofenzivě sovětských vojsk.

Terén na karelském bojišti silně omezoval manévr vojsk, a proto otázka zabezpečení vysokého tempa útoku měla hlavní význam. Byla ztížena možnost použít během operací rychlých jednotek. Celá tíha úkolu ležela proto na pěchotě zesílené dostatečným počtem tanků. Aby bylo zabezpečeno narůstání síly úderu v průběhu celých operací, byly vytvářeny hluboké sestavy na všech stupních jak ve výchozí situaci, tak během celého útoku. Každé z obranných pásem bylo prolamováno v různém uskupení a byly zasazovány čerstvé síly z hloubky.

Aby byla co nejvíce zkrácena doba k přípravě průlomu, byly posilové prostředky nově zasazovaným jednotkám přidělovány včas. Nově zasazované jednotky prováděly již v době přibližování k obranným pásmům průzkum, což zajišťovalo velitelům nutné údaje pro přijetí rozhodnutí k průlomu. Aby bylo zabezpečeno vysoké tempo útoku v taktické hloubce, byla vytvořena kromě hlubokých sestav na všech stupních velká hustota tanků a samohybných děl; dále byla prováděna velmi pečlivá příprava pěchoty a všech ostatních druhů vojsk. Při návčivích byl kladen zvlášť velký důraz na provedení rychlého útoku pěchoty a tanků tak, aby co nejrychleji vnikly hned za dělostřeleckou palbou do postavení nepřátelského dělostřelectva a tím narušily systém finské obrany. K tomuto úkolu a k boji s nepřátelskými pevnostkami byly vytvořeny silné úderné skupiny. Těsně za nimi měly postupovat první sledy pěchoty. Na zabezpečení úderných skupin byl kladen velký důraz. Pro množství zátarasů všech druhů v obraně byl organisován masový návčiv pěchoty v jejich rychlém překonávání, aby byly vyloučeny dlouhé zastávky u opěrných bodů i u jednotlivých pevnůstek, bylo praporům přidělováno velké množství děl pro přímou střelbu, a to i velké ráže. Ráz nepřátelské obrany vyžadoval zvláštní přípravy vojsk. V prostoru soustředění byla proto připravena speciální cvičební pole s typickými objekty nepřítel. Na nich prováděly všechny druhy vojsk návčivky dílčích úkolů pro průlom nepřátelské obrany spojené s bojovou střelbou. Zvláštní důraz byl kladen na ženijní přípravu pěchoty.

Nemalé úkoly ležely v přípravném období na průzkumu. Do zahájení operací musel být přesně zjištěn přední okraj nepřítel, což v daném případě vzhledem k terénním podmínkám nebyl lehký úkol. Letecký fotografický průzkum dodával velmi přesné údaje o jednotlivých obranných pásmech. Tu se osvědčil hlavně šikmý snímek pořizovaný z malé výšky.

Nemalá pozornost byla věnována přípravě východiště útoku. Přední

zákop byl vybudován co nejbližší před předním okrajem nepřátelské obrany (150 až 200 m). Jednotky v obraně vybudovaly hustou síť zákopů, spojovacích zákopů, úkrytů, pozorovaten, pancéřových krytů a palebných postavení. V průlomu sehrálo rozhodující úlohu dělostřelectvo. Ničení nepřátelských srubů a pevnůstek bylo začato v předvečer ofensivy. Po přepadu hlavních uzlů obrany a opěrných bodů nepřítele, jenž byl proveden veškerým dělostřelectvem po deset minut, přistoupila zvlášť určená část dělostřelectva k methodickému ničení nepřátelských trvalých opevnění. Dalekonosné dělostřelectvo umlčovalo po celou dobu nepřátelské baterie. Předběžné boření a ničení trvalých obranných zařízení upozorňovalo nepřítele na připravovanou ofensivu. Sovětské velení upustilo od taktického překvapení, což mělo mnoho výhod. Počítalo s tím, že nepřítel, obávaje se spuštění útoku ihned po skončení předběžného boření a ničení, přisune na řadu úseků své zálohy a tím je vystaví dalšímu úderu dělostřelectva. Tento předpoklad se splnil. Další výhodou bylo to, že byla zničena většina trvalých obranných objektů, dále se pak vytvořily podmínky pro zdárné provedení průzkumu bojem k ověření si předního okraje a odhalení jeho palebného systému.

Dělostřelecká příprava v den útoku byla plánována na tři hodiny. První dělostřelecký přepad v trvání 10 minut měl být proveden na přední okraj a na celé hlavní pásmo obrany. Poté mělo být v údobí boření a ničení zničeno a rozbořeno vše, co nebylo splněno v údobí předběžného ničení a boření, mimo to mělo dělostřelectvo vytvořit průchody v drátěných zátarasech a v minových polích. Dělostřelecká příprava měla být ukončena pětiminutovým přepadem předního okraje. Dělostřelecké přípravy se mělo zúčastnit i dělostřelectvo baltického flotu. Otázka podpory pěchoty dělostřelectvem byla řešena palebným valem, skoky po padesáti metrech. Zabezpečení pěchoty a tanků v hloubce bylo vyřešeno methodou postupných soustředění palby a velkým nasycením jednotek prvního sledu děly.

Letectvo si vybojovalo nad nepřítelem rozhodnou převahu. Byly zaplánovány jeho údery na zákopový systém a na opěrné body nepřítele, údery na dělostřelecká a minometná postavení nepřítele, napadání nepřátelských záloh na pochodech, ochrana vlastních vojsk, zabránění ústupu nepřátelských jednotek z jednotlivých obranných čar a průzkumné úkoly.

*
*

Vyborgskou operací mělo být rozdrčeno finské uskupení na Karelské šíji a osvobozena území na sever od Leningradu.

Svirsko-petrozavodskou operací mělo být osvobozeno území Karelo-finské sovětské republiky.

Vyborgská operace se dělí na tři období. V prvním období byl proveden průlom nepřátelské obrany na vyborgském a kexholmském směru a byl zjednáán dotyk s druhým pásem obrany. V druhém období bylo prolomeno druhé pásmo obrany a navázán dotyk s třetím pásmem obrany. Ve třetím období bylo prolomeno třetí pásmo obrany a vzat Vyborg.

Svirsko-petrozavodská operace se dělí na dvě období. V prvním období provedly sovětské jednotky násilný přechod přes Svir a prolomily svirský opevněný rajon a obranu v prostoru Medvěžegorska. V druhém období dosáhly sovětské jednotky státních hranic s Finskem.

Dne 9. června ráno bylo desetiminutovým přepadem dělostřelectva a

letectva zahájeno údobí předběžného boření a ničení nepřátelských trvalých obranných zařízení. Pod dělostřeleckou ochranou byl zahájen průzkum bojem. Ten upřesnil přední okraj a získal četné zajatce. V prostoru 3 km na jihozápad od St. Běloostrova a v prostoru bažiny Kijseľin-suo zmocnily se průzkumné jednotky prvního zákopu.

10. června ráno byla zahájena dělostřelecká a letecká příprava trvající 3 hodiny; té se zúčastnilo i dělostřelectvo baltického válečného loďstva.

Účinek dělostřelecké palby ve dnech 9. až 10. června byl veliký, ztráty na jednotlivých úsecích Finů činily až 70% početního stavu jednotek. Po dělostřelecké přípravě vyrazily pěchota a tanky k útoku. V prostoru vyborgské dálnice zahájily sovětské jednotky během 2 až 3 hodin již boj o hlavní postavení nepřátelského dělostřelectva. Tím došlo k desorganisasí v taktickém obranném systému Finů. Isolované prapory a skupiny nepřítelů byly rychle ničeny. Těžký byl však postup na levém křídle; tam došlo k zpomalení tempa útoku při násilném přechodu řeky Sestra.

Ke konci prvního dne boje dosáhla sovětská vojska leningradského frontu řeky Sestra, Jappilja, Kelljumjaki. V prostoru vyborgské dálnice vklínila se 14 km do hloubky nepřátelské obranné sestavy. 11. června (druhý den boje) pokračovala ofensiva v dřívějším tempu. Nepřítel podnikal nepřetržité útoky a kladl zuřivý odpor. Sovětská vojska postoupila o dalších 10 až 13 km a svými křídly navázala dotyk s druhým pásmem obrany. Téhož dne osvobodila město Terijoki.

Nemalou úlohu tu sehrála pomoc dělostřelectva a letectva baltického válečného loďstva, které ochraňovalo levý bok leningradského frontu. Velký význam pro dosažení vysokého tempa útoku měly rychlé a rázné útoky čelních úderných oddílů. Tyto oddíly se hluboko vklínovaly do obranné sestavy nepřítelů a vycházely na křídla a do týlu jeho mezilehlých postavení, uzlů a opěrných bodů, dříve než tam dospěly nepřátelské jednotky. To donutilo nepřítelů k rychlému ústupu, aby se závčas mohl zachytit na nové obranné čáře. Dalším úspěšným činitelem byla pečlivá součinnost všech druhů vojsk.

Mezi 12. až 14. červnem navázala vojska leningradského frontu dotyk s druhým pásmem obrany na celé frontě a konala přípravy k jeho průlomu. Mezitím tam nepřítel přisunul kromě jiných jednotek obrněnou divisi — Lagus — a jednu jezdeckou brigádu.

Pro průlom druhého pásma obrany vytvořil velitel leningradského frontu nové uskupení. Jednotka, která dosud vedla hlavní úder, dostala za úkol zabezpečovat bok nového uskupení proti kivennapsko-tilimskému opevněnému rajonu. Hlavní úder byl přenesen na směr Kuterselkja, Perk-järvi, a vedla ho levokřídelní vyšší jednotka. Z prostoru Sachakjulja dále na Mjatsjakjulja útočily nové jednotky. Nové uskupení mělo prolomit druhé pásmo obrany a vzít Mannerheimovu linii z chodu. Průlom obrany v prostoru Kuterselkja byl velmi obtížný. Uzel obrany byl tam organisován na dominantách, od východu i západu byl kryt bažinou a jezerem Seljan-järvi. Obejít ho přes bažiny bylo nesnadné. V tomto uzlu bylo množství trvalých obranných zařízení a protipěchotních a protitankových zátarasů.

15. června po krátké, ale silné dělostřelecké a letecké přípravě přešla vojska v prostoru Kuterselkja do útoku. Překonávala silné protiútoky nepřátelských záloh a silný a zoufalý odpor nepřítelů, při čemž se hluboko vklínila do nepřátelské sestavy. Boje tu nabyly velké úpornosti a dostaly vleklý ráz. V té době se podařilo na levém křídle úderného uskupení jednotkám pěchoty, útočícím z prostoru Sachakjulja podél vyborgské železnice; zmocnit se prostoru Mustam-jaki. Na tento úsek zasadil velitel leningrad-

ského frontu nové síly z hloubky s úkolem zmocnit se bočním útokem opevněného prostoru Kuterselkja. Po zasazení těchto sil kombinovaným úderem čelně, s boku a z týlu vzala sovětská vojska Kuterselkja a tím bylo dosaženo průlomu druhého pásma obrany. Získaný průlom byl rychle rozšiřován. V touž dobu skvělým manévrem druhých sledů pronikla sovětská vojska do prostoru Lempijala a zahájila útok západním směrem. Finská vojska bojující v prostoru na jihozápad od Sachakjulja z obav před obklíčením zahájila rychlý ústup na třetí pásmo obrany.

Rozhodnou činností a mistrnými manévry vojsk leningradského frontu podařilo se prolomit finskou obranu na široké frontě. Za šest dní byla tato obrana prolomena do hloubky více než 40 km a do šířky 75 km. Po průlomu druhého pásma obrany zahájila vojska leningradského frontu pronásledování rozbitých finských vojsk, která se pokoušela zachytit na Mannerheimově linii. I v této době musela sovětská vojska odrazet zoufalé protiútoky Finů. Jenom v prostoru Lijkola podnikli Finové 12 mohutných protiútoků.

Přes to, že se Finové i na Mannerheimově linii pokoušeli opět zastavit útok sovětských vojsk, soustředivše tam veškeré své zálohy (jezdeckou brigádu a poddůstojnickou školu z Kojvisto), byly jejich veškeré snahy marné. 18. června zjedнала sovětská vojska dotyk s Mannerheimovou linií. Velitel leningradského frontu se rozhodl prolomit obranu Mannerheimovy linie z chodu. Již 19. června byla tato linie na široké frontě prolomena. Nejrychlejšího tempa dosahovaly jednotky útočící podél přímořské vyborgské dálnice. Ty tuto linii prolomily již 18. června v prostoru Murilo a zmocnily se města Kojvisto. 19. června byl již vytvořen průlom na šířce 50 km od Muola po Finský záliv.

V první polovině dne 20. června zahájily sovětské jednotky již boj o Vyborg. Tento boj měl úporný ráz. Docházelo k těžkým bojům o každý dům. Zpomalit rychlý spád boje nemohly ani četné silné protiútoky. Večer téhož dne byl Vyborg osvobozen. Sovětská vojska pak pokračovala v likvidaci finských opěrných bodů na sever a severozápad od města.

V době, kdy Finové citelně oslabili svou karelskou armádu přísunem záloh na vyborgské bojiště, přešla vojska karelského frontu do ofensivy.

Podle zámyslu sovětského hlavního velitelství vedla vojska karelského frontu v těsné součinnosti s ladožskou a oněžskou flotilou svůj hlavní úder levým křídlem podél Ladožského jezera ve směru Oloněc, Piktjaranta a částí sil na sever s úkolem přetít železnici Petrozavodsk, Suo-järvi a zmocnit se Petrozavodska. Druhý úder byl veden z prostoru na sever od Oněžského jezera ve směru Medvěžegorsk, Petrozavodsk sbíhavě k vojskům útočícím z prostoru řeky Svir. Částí sil útočila z prostoru Medvěžegorsk na západ. Po osvobození Petrozavodska měly jednotky pronásledovat nepřítele ve směru na Suo-järvi.

Dne 21. června po krátké dělostřelecké přípravě přešla vojska karelského frontu do útoku. Téhož dne prolomila nepřátelskou obranu v prostoru Medvěžegorsk a osvobodila město Povoněc. Kromě toho se zmocnila sovětská vojska předmostí Finů na levém břehu řeky Svir. Jednotky na jih od řeky Svir v prostoru Lodějnoje Polje přešly po dělostřelecké a letecké přípravě k násilnému přechodu řeky Svir (šíroké 300 až 400 m). Sovětské bombardovací letectvo skupina za skupinou útočily na cíle a shazovaly pumy na finská opevnění. Do přípravy zasáhlo i dělostřelectvo a minomety. V poslední fázi dělostřelecké přípravy zasáhlo mohutným úderem opět

letectvo. V té době zaujaly tanky a samohybná děla pod ochranou dělostřelecké přípravy palebné postavení a zahájily přímou střelbu na odpory na protilehlém břehu. Pod jejich ochranou překročily výsadkové prapory řeku. Je nutné se zmínit též o důležitém momentu během dělostřelecké přípravy. V druhé polovině dělostřelecké přípravy provedli ženisté demonstrační výsadek (makety). Nepřítel byl tím plně oklamán, a proto odkryl svůj palebný systém a tím umožnil sovětskému dělostřelectvu, aby rychle ničilo nebo umlčovalo cíle tak nově zjištěné.

Za výsadkovými prapory rychle překročil řeku první sled, vytvořil předmostí a zajišťoval přepravu dalších sledů. Na předmostích na sever od řeky Svir vzplanuly těžké boje. Obětavou prací ženistů byly vystavěny válečné mosty, přepraveno dělostřelectvo a tanky, které byly postupně zasazovány do boje. Na sklonku dne 21. června byla prolomena obrana na severním břehu řeky Svir a byl zahájen útok ve směru na Oloněc.

23. června zmocnila se sovětská vojska města Medvěžegorsk a i na oloněckém směru úspěšně pokračovala v útoku, překročila Svir i v prostoru Podporožje. Téhož dne vysadila ladožská flotila výsadek námořní pěchoty v prostoru ústí řeky Tuloksa a podepřela tím vojska bojující o komunikaci na Piktjaranta asi 15 až 18 km na severozápad od Olonce. Následujícího dne byl překročen Svir na celé jeho délce a sovětská vojska pronikla 10 až 30 km do nepřátelské obranné sestavy.

Vojska útočící na medvěžegorském směru v těsné součinnosti s vojsky oloněckého směru roztála mohutným úderem od Medvěžegorska, Voznesenja a Podporožja ve směru na Petrozavodsk a od Olonce na sever bránící se tam skupinu nepřítele, obchvátla ji ze severozápadu a z jihozápadu, a tak uzavírala petrozavodské uskupení Finů do kleští. Oněžská flotila vylodila v prostoru Petrozavodsk silný výsadek námořní pěchoty. Útoky sovětských vojsk od Medvěžegorska na západ a od Olonce na sever a severozápad směřovaly k obchvácení všech nepřátelských komunikací a současně tak zajišťovaly křídla vojsk probíjejících se na Petrozavodsk. Na celé frontě přes terénní těžkosti a zoufalý odpor finských vojsk drtila sovětská vojska nepřítele a postupovala rychle kupředu. Finům hrozilo několikanásobné úplné obklíčení, proto se zoufale snažili udržet trať Petrozavodsk, Suo-järvi; tam také dirigovali veškeré zálohy. Sovětská vojska však mohutným úderem ovládla velký prostor v okolí Děrevjanky a zahájila od severozápadu a jihozápadu boj o Petrozavodsk. V téže době vnikl do města i výsadek námořní pěchoty vyloděný oněžskou válečnou flotilou. Dne 29. června byl Petrozavodsk osvobozen a finské jednotky uzavřené v tomto prostoru byly likvidovány, kirovská trať byla po celé délce uvolněna.

Vojska karelského frontu pokračovala v útoku a do 30. června vyšla na čáru jezero Seg-järvi, Spasskaja Guba, Prjaža, Konduš. Odtud pak rozvíjela ofensivu na západ podél hlavních komunikací ve směrech Petrozavodsk, Suo-järvi a Konduš, Piktjaranta. 10. července osvobodila Piktjarantu, 13. července dosáhla prostoru Suo-järvi a v druhé polovině měsíce státních hranic.

Tak za jeden a půl měsíce bojů karelského frontu ve výjimečně těžkých terénních podmínkách osvobodila sovětská vojska většinu území Karelo-finské sovětské republiky a postavila finskou vládu před dvě možnosti, buď úplné rozdrčení a zničení finských vojsk na finském území nebo okamžité zastavení války proti SSSR.

Závěr

Operacemi leningradského a karelského frontu bylo dosaženo rozbití silného uskupení finských vojsk na Karelské šíji a v Karelii. Byla osvobozena větší část Karelofinské sovětské republiky. Zdárným provedením operací čtvrtého úderu byly vzaty nepříteli všechny naděje a plány, že udrží důležité nástupové prostory a že bude mít vliv na činnost baltického flotu.

Tím, že bylo Finsko nuceno po porážce v Karelii kapitulovat, vytvořily se příznivé podmínky pro zničení německých vojsk na severním úseku fronty a k nástupu sovětských vojsk do Pobaltí.

Znovu se osvědčila součinnost sovětských vojsk s hlubokým týlem. Provedení operací čtvrtého úderu znovu ukázalo bojové a morální hodnoty sovětských vojsk a jejich nedostižné mistrovství v provedení tak složitých operací.

Čtvrtý úder znovu potvrdil jednu z nejdůležitějších předností sovětského operačního umění, a to správnou volbu směru hlavního úderu.

K úspěšnému provedení operací čtvrtého úderu pomohla správná volba forem jednotlivých operací.

V operacích čtvrtého úderu podala sovětská vojska opět jeden z důkazů o převaze sovětského vojenského umění nad buržoasním.

Charakteristika čtvrtého úderu vyplývá z dokonalého a do konce promyšleného plánu.

Sovětská vojska plně uskutečnila smělé uskupení v duchu zámyslu hlavního velitelství. Byly naplánovány pružné manévry a narůstání síly a tempa operací.

Jednou z hlavních podmínek úspěšného provedení operací byla správná volba směrů hlavních úderů. Na příklad ve vyborgské operaci byl zvolen nejkratší směr, který mimo jiné plně zabezpečoval těsnou součinnost s baltickým válečným loďstvem.

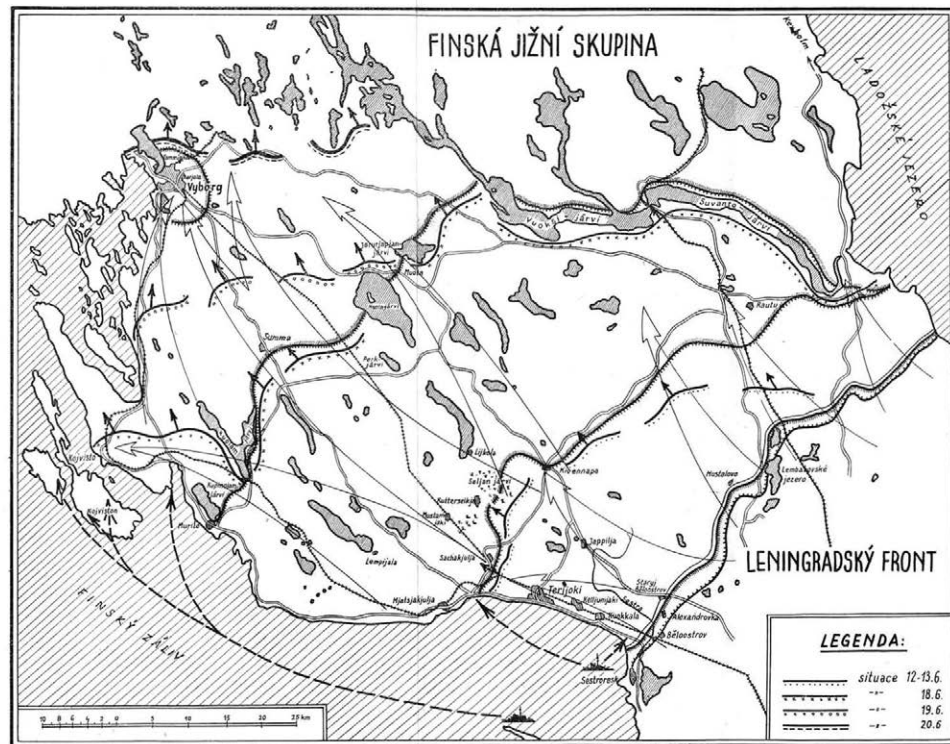
Obrana nepřítelů byla prolamována silnými uskupeními na úzkých průlomových pásmech, zpravidla tam, kde nepřítel tyto údery nečekal. Sovětská vojska mistrně prováděla manévry, který zabezpečoval obchvat na nepřátelských křídlech, proniknutí do boků a týlu nepřátelských opěrných bodů a rychlý manévry k přetnutí ústupových cest nepříteli.

Jedním z hlavních činitelů v obou operacích byla vzorně provedená organisace součinnosti jak v přípravném období, tak ve vedení boje. Nemaťou úlohu tu sehrály dobře vycvičené a dobře materiálně vybavené úderné oddíly a úderné skupiny.

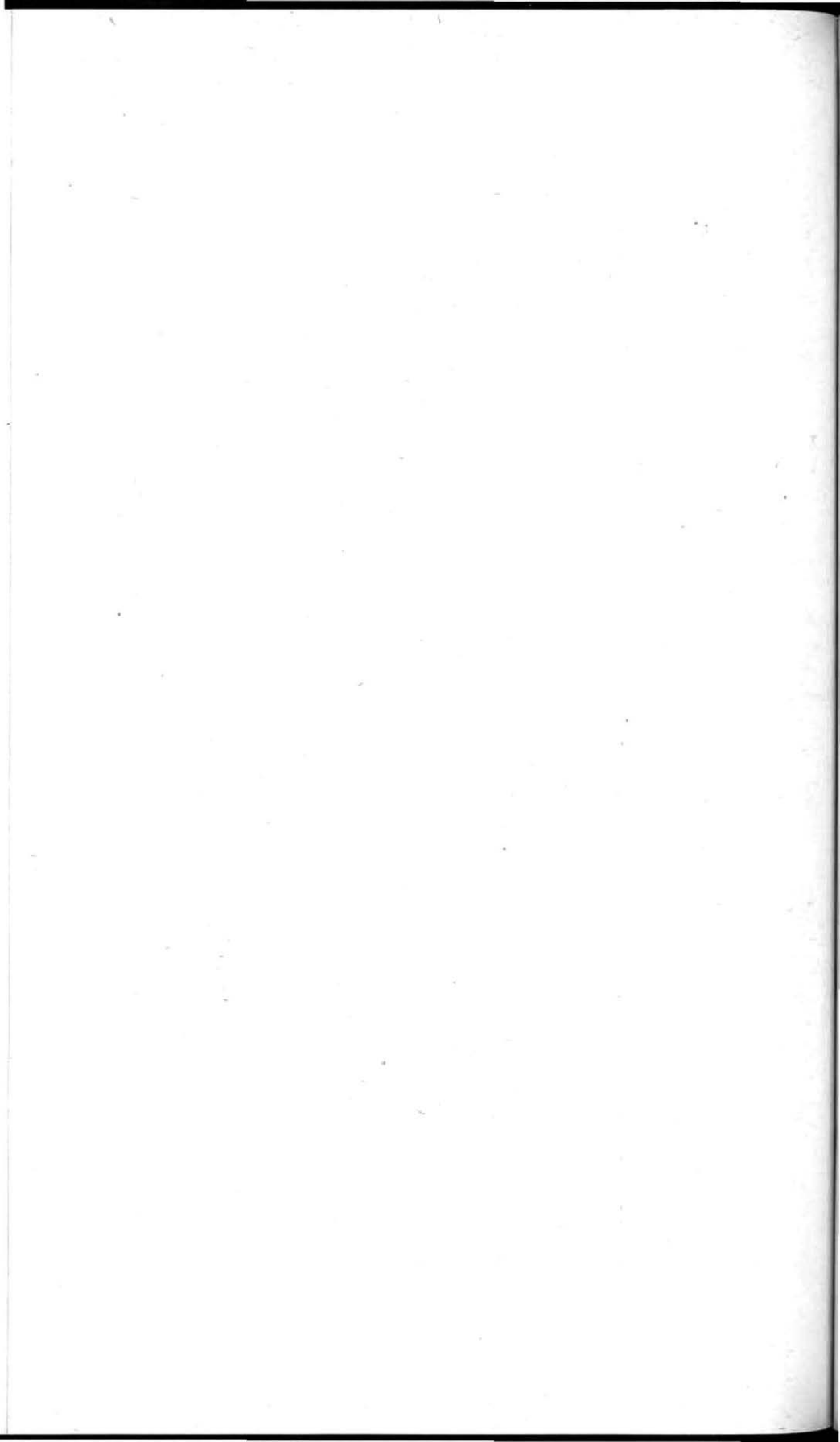
Významnou úlohu tu mělo dělostřelectvo, jeho veliká hustota na směru hlavního úderu a pružné formy jeho manévru během boje. Velmi se osvědčila v boji o trvalá obranná zařízení děla pro přímou střelbu, a to i děla velkých ráží.

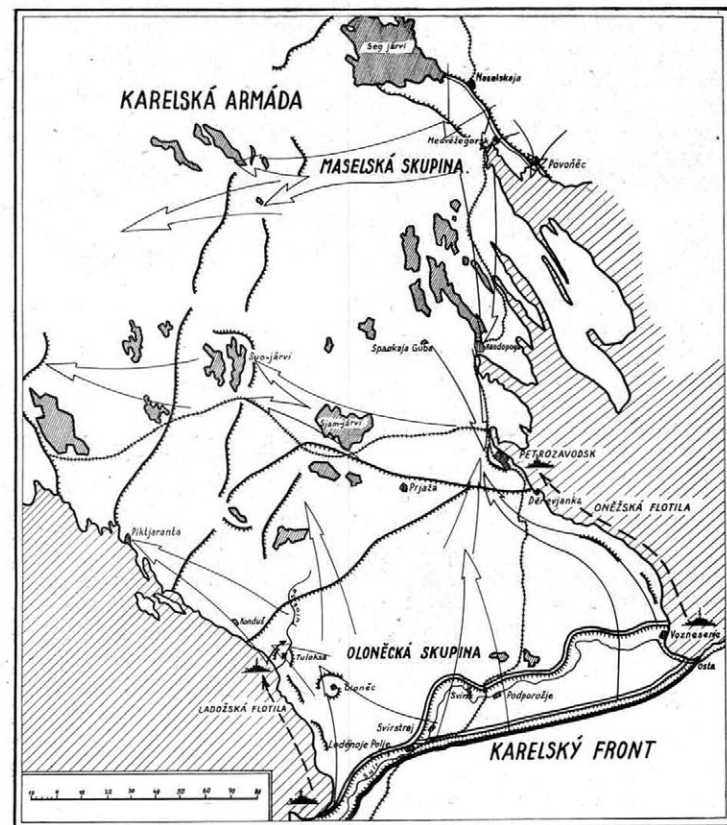
Sovětská armáda v těchto bojích mistrovsky použila tankových jednotek obzvláště za pronásledování, kdy tyto jednotky dostávaly úkoly v hloubce nepřátelské obrany a byly nuceny působit odděleně od pěchoty.

Nemenší význam měly údery letectva přesně skloubené s činností dělostřelectva.

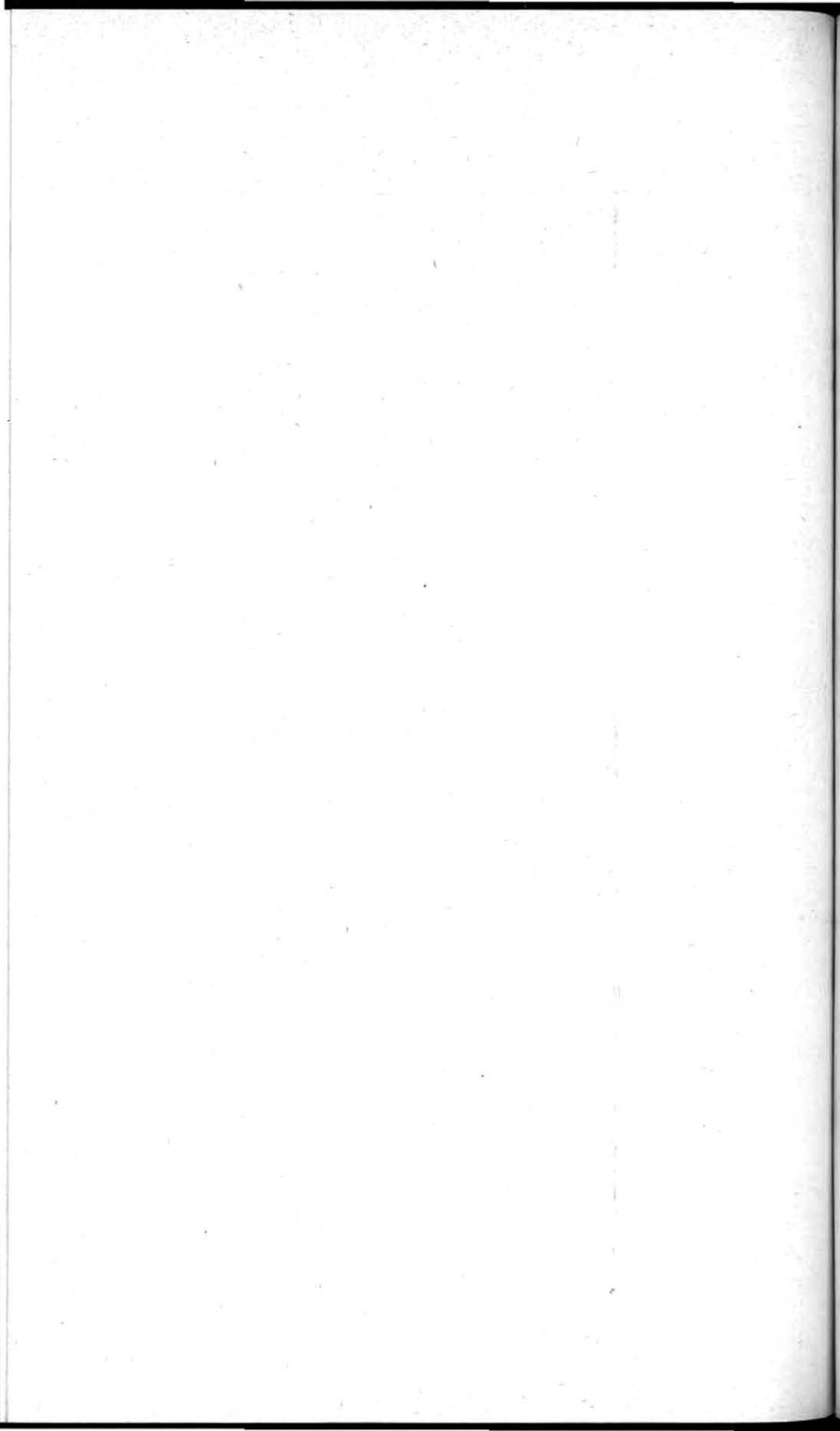

Obr. 1. Vyborgská operace

Obr. 2. Svirsko-petrozavodská operace

Na ženijním vojsku ležela jedna z hlavních úloh jak v přípravném období, tak ve vedení boje. Byla to činnost ženistů v úderných skupinách, v úderných oddílech, na přepravách i úkoly odčerpávání a úprava komunikací, terénu atd.

Zkušenosti ze čtvrtého úderu spolu se zkušenostmi vyplývajících ze třetího úderu a z východopruské operace se staly podkladem pro zpracování všech otázek týkajících se průlomu opevněného rajonu.

